

ȘCOLILE SĂTEȘTI DIN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA ÎN SECOLUL AL XVIII-lea

MIHAI OPROIU

Instaurarea regimului politic turco-fanariot la începutul secolului al XVIII-lea a reprezentat „o perioadă de maximă exploatare turcească și de noi îngustări ale autonomiei politice“¹.

Cu toată încetinirea dezvoltării economice se observă în continuare creșterea și dezvoltarea forțelor de producție și adîncirea diviziunii sociale a muncii. Acești factori au permis extinderea terenului agricol și sporirea producției, dezvoltarea meșteșugurilor și intensificarea schimburilor pe plan intern și extern.

În această perioadă statul, biserica, boierii au nevoie de tot mai mulți știutori de carte și „se înlesnește accesul la învățătură și unor tineri recrutați din pături mai largi, cel puțin în ce privește primele trepte ale învățămîntului“².

Se observă tendința ca învățămîntul să capete un caracter mai larg, întîlnindu-se școli în capitalele de județ și chiar în mediul rural. În bugetul anului 1741 se întîlnesc școli în București, Buzău, Cîmpulung, Craiova, Focșani, Rimnic, Slatina, Tîrgoviște. În documentele acestei perioade găsim porunci și circulare care reprezintă „preocupări pentru o mai bună organizare a școlilor“³.

Hrisoavele emise de domnie se referă din ce în ce mai des la școli aflate în mediul rural, precum și la dorința de a fi extinse și organizate cît mai bine. Deși în această perioadă nu se poate vorbi de organizarea

¹ Istoria României, București, Editura Academiei, 1964, vol. III, pag. 340.

² Ibidem, pag. 526—527.

³ Gheorghe Părnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu. Învățămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX, Editura didactică și pedagogică, București, 1968, pag. 13.

unui învățămînt sătesc, totuși „rudimente de învățatură se putea primi de la unii preoți sau dascăli ai bisericilor“⁴.

În 1746 Constantin Mavrocordat făcea o reformă a învățămîntului, obligînd pe feciorii de boieri să învețe carte în limba greacă, în caz contrar ei fiind lipsiți de posibilitatea de a înainta în ranguri înalte. Reforma, deși avea un profund caracter de clasă, arată teama marii boierimi ca odraslele lor să rămînă în urma fiilor de meșteșugari și țărani. Hrisovul domnesc arată că feciorii de boieri „s-au răcit de învățatură“ încît „au rămas mai proști la învățatură decît alte trepte mai de jos“⁵.

În secolul al XVIII-lea și în special în a doua jumătate, se întîlnesc numeroase știri, care se referă la școlile înființate în mediul rural prin grija Mitropoliei pe lîngă mănăstiri sau din inițiativă particulară pe la diferite moșii.

Știrile existente despre școlile sătești se referă și la satele și localitățile aflate în cuprinsul județului Dimbovița.

Una din primele școli înființate în mediul sătesc pe teritoriul județului nostru a fost cea din satul Pătroaia de către Mitropolia Țării Românești. În documentul din 3 iunie 1746, dat de Constantin Nicolae Mavrocordat se arată că „Sfinția sa părintele mitropolitul țării chir Neofit a cumpărat moșia de la Pătroaia ot sud Vlașca și sfinția sa vrînd ca să facă acolo școală pentru învățatura copiilor și în toți anii să meargă sfinția sa acolo pentru învățatura norodului“⁶. Mitropolitul se angaja „să ție școala acolo la satul Pătroaia să învețe carte atît din copiii locuitorilor celor de prin prejur și mai departe, cît și din alții străini oricine va năzui la învățatură, toți să fie primiți să învețe carte, care iaste mare pomană și de folos a toată obștea“⁷.

Pentru a ajuta școala înființată la Pătroaia, domnul acordă Mitropoliei dreptul de a lua vamă de la „tîrgul ce se face la Pătroaia... în luna iunie, în ziua sfinților apostoli din toate ceale ce să vor aduce la acel tîrgu și să vor vinde ori dobitoace ori alte bucate și de la prăvălii după cum au avut obiceiau și mai nainte vreme“, poruncind ca la acel tîrg „vameșii domnești să nu aibă nici un amestec“⁸.

Tîrgul urma să țină zece zile, de la 20 iunie pînă la 30 iunie, aducînd numeroase sume de bani care aveau ca scop să contribuie la întreținerea școlii.

Avantajele acordate de domn în ceea ce privește strîngerea vămii tîrgului de la Pătroaia erau condiționate însă de existența școlii. Hrisovul menționa că „atîta vreme să va ținea orînduiala să fie și vama tîrgului

⁴ Istoria României, București, Editura Academiei, 1964, vol. III, pag. 340.

⁵ V. A. Urechia, Istoria școalelor, București, vol. I, pag. 14.

⁶ Arhivele Statului București, Mitropolia Țării Românești, pachetul LVII (57), nr. 123.

⁷ Ibidem, pachetul LVII, nr. 129.

⁸ Ibidem, pachetul LVII, nr. 123.

pă seama Mitropoliei“. Iar oricînd după vreme să va părăsi școala, să lipsească și tîrgul de acolo“, căci „acest tîrg l-au cerut sfinția sa ca să se facă la această moșie ca să fie pentru întărirea acelei școale de acolo“⁹.

Într-un document din 15 martie 1753, noul domn Matei Ghica face noi dani, acordînd Mitropoliei dreptul de a încasa venitul ierbăritului și sporind numărul zilelor de tîrg, pentru că, „părintele mitropolitul pururea au urmat și au păzitu hotărîrea aceasta neschimbată. Școala de învățatura copiilor totdeauna nelipsit au fost și iaste. La vremea tîrgului iarăși și arhieru totdeauna au mersu acolo de au fostu spre învățatura norodului, cîndu sfinția sa au mersu, cîndu pe alți arhierii au trimis“¹⁰.

Domnul constatînd și văzînd „acestu bun așezămînt de unde să pricinuiască mult folos atît copiilor cu învățatura cărții cît și norodului cu aducerea spre pocăință“¹¹, nu numai că întărește vechile privilegii, ci le sporește. În hrisovul din 15 martie 1753, Matei Ghica hotăra ca tîrgul să țină 12 zile și fixa zilele cum dorea mitropolitul „de la 24 de zile ale lunii lui iunie și să se ție pînă la 6 ale lui iulie“. Mitropolia strîngea acum și „ierbăritul scaunelor de vitele ce să vor tăia acolo la tîrg, iar erbarii domnești să n-aibă nici o treabă“.

Noile întăriri sînt date tocmai pentru că așezămîntul era bun și că școala făcuse progrese însemnate în educarea copiilor, mai cu seamă că aceste noi avantaje erau condiționate în continuare de existența școlii. În hrisov se arată că „nici odată școala să nu lipsească, ci totdeauna să fie dascăl acolo, ca oricine va merge la învățătură să fie primit“¹².

Școala de la Pătroaia constituie pentru vremea aceea „una dintre școlile sătești bine organizate“¹³. Cu învățatura copiilor a fost însărcinat Gheorghe Dascălul, primul conducător al școlii. Acesta se angaja la 5 iunie 1746 să fie dascăl la Pătroaia, „să învețe copiii grecește, slavonește și românește...“¹⁴. Spre sfîrșitul secolului, Mitropolia urmînd vechea tradiție, încearcă să redeschidă fosta școală sătească. În legămîntul lui Tudor Paxtoma, ce poartă data de 13 decembrie 1794, noul dascăl al școlii se angaja „ca să învețe copiii, ... cîți ... să vor aduna din satele acestui județu spre învățatura cărții acolea la Pătroaia unde mă aflu cu șăderea și voiu deschide școală să am a-i învăța carte și cîntări mai în toată orînduiala bisericii fără a-i supăra cu vreo altă luare de bani“¹⁵. Pentru osteneala sa, dascălul cerea cinci taleri pe lună, începînd cu luna ianuarie 1795. În cazul că nu și-ar fi dat interesul „cu învă-

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, pachetul LVII, nr. 129.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Gh. Părnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu, op. cit., pag. 13.

¹⁴ Arhivele Statului București, Mitropolia Țării Românești, mss. 139, fila 173.

¹⁵ Ibidem, mss. 141, fila 164.

țătura copiilor“ cerea să fie „lipsit de simbria sa și scos dintr-această orînduială“¹⁶.

Pentru acea vreme o astfel de școală constituia un pas important în dezvoltarea învățămîntului, fiind cea mai bine organizată dintre școlile aflate în mediul rural.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se constată o intensă dezvoltare a producției de mărfuri și a schimbului. Pe teritoriul județului, ca de altfel în întreaga țară, s-au înființat manufacturi și noi târguri, acestea contribuind la dezvoltarea învățămîntului.

În județul Dimbovița se înființează acum manufactura „de arpacaș de la Cornești“¹⁷, manufactura de „sticlărie de la Șotinga“¹⁸ și cea de la Vilcana Pandlele¹⁹. Acum apar și noile târguri de la Coțofeni²⁰, Brezoaia²¹, Voinești²².

Apariția acestor germeni ai orînduirii capitaliste a impulsionat deschiderea unor școli noi la sate și la orașe.

Pe lângă școlile mai vechi existente în Țirgoviște se creează în această perioadă o nouă școală particulară pe lângă biserica sfintii Apostoli pe care o repară banul Dumitrache Ghica la 1794, făcînd „case pentru preoți și un dascăl spre ajutor la sfînta biserică și a învăța copiii carte“²³. Tot din inițiativă particulară se înființează și școlile sătești. Desigur numărul acestora este redus dar existența lor confirmă faptul că o dată cu apariția germenilor orînduirii capitaliste se simțea lipsa oamenilor știutori de carte. Datorită nevoilor tot mai mari, s-au înființat cîteva școli și în satele aflate în cuprinsul județului Dimbovița. În documentele întîlnite se amintește de școlile deschise în satele Cornești și Șuța.

Școala din Cornești a fost înființată de boierul Scarlat Greceanu, vel-logofăt de Țara de Sus, cel care reparase biserica „de zid foarte veche, dărăpănată și cu totul pustiită“ din Răzvanul de Sus²⁴.

Boier luminat, în a cărui familie exista o veche tradiție cărțurărească, el solicită domnului la 20 octombrie 1785, ca „la strămoșeasca

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, București, 1893, vol. V, p. 301.

¹⁸ Ibidem, vol. V, pag. 301.

¹⁹ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800—1850*, Ed. științifică, București, 1959, vol. I, pag. 199.

²⁰ V. A. Urechia, op. cit., vol. V, pag. 309.

²¹ Ibidem, vol. V, pag. 309—310.

²² Ibidem, vol. V, pag. 318.

²³ Ibidem, vol. VI, pag. 120.

²⁴ Ibidem, vol. VI, pag. 200.

moșie, ce se numește Cornești ot sud Dîmbovița“ să înființeze „școala pentru învățatură de carte cu plata de la dumnealui“, dorind ca la această școală „totdeauna să fie 20 de copii nelipsiți la învățatură“²⁵.

Scarlat Greceanu solicita domnului, ca ajutor pentru bunul mers al școlii, permisiunea de a „face bîlcu pe an odată la numita moșie, în trei zile după Faști, la Duminica tuturor Sființilor ; ce se vor strînge de la acest bîlci, să se ajute școala spre a se putea ține nestrămutată“²⁶. Domnul aprobă această cerere, considerînd deschiderea școlii ca un lucru foarte trebuincios și folositor locuitorilor părții locului“²⁷.

De remarcat că școala de la Cornești apare în momentul cînd în acel sat se afla și o manufactură de arpacaș²⁸, precum și a unui tîrg, înființat odată cu școala, evidențiind legătura și influențarea reciprocă între dezvoltarea economică și cea comercială cu dezvoltarea pe plan spiritual.

Ultima școală sătească menționată în secolul al XVIII-lea pe teritoriul județului Dîmbovița este școala din satul Șuța. Apărută tot din inițiativă particulară, această școală a avut o lungă durată începînd din 1792, cînd a fost pomenită prima dată și funcționînd pînă în anul 1819, înființată de Matei Locusteanu pe moșia soției sale.

Deși în articolul „Însemnări despre istoricul bisericii din satul Șuța, raionul Tîrgoviște“²⁹, N. Cazacu aduce documente inedite referitoare la acel sat și atinge tangențial și problema școlii, n-a reușit să cunoască primul document ce se referă la aceasta.

Documentul a fost emis în luna mai 1792 și menționează că după ce a refăcut biserica, pe lingă preot, așează și „dascăl și au făcut rînduială de învăța carte sârmanii, și iarăși fără de plată, avînd și plata ostanelilor, i atît a preotului, cît și a numitului dascăl de la numitul boier“. Matei Locusteanu solicita să fie ajutat de domnie în organizarea școlii, ajutînd „sfînta biserică... cît și acei copii sârmani la îmbrăcămîntea și cheltuiala ce vor avea trebuință“. Înțelegînd buna intenție, domnul Mihai Constantin Șuțu scutește pe preot „de dăjdiile și angariile, oricît vor ieși pe alți preoți dajnici, cum și de poclonul vlădicesc de nici unele supărare să n-aibă, cum și dascăl să fie scutit“. Biserica mai primea o sută de bolovani de sare pe an „pentru ajutorul bisericii și a celor copii sârmani“, șase lude scutelnice, stupii și vinul din via bisericii, precum și trei sute de oi³⁰.

²⁵ Arhivele statului București, mss. 77, fila 110, vezi și V. A. Urechia, *Istoria școlilor*, vol. I, pag. 53.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, vol. V, pag. 301.

²⁹ *Glasul Bisericii*, nr. 5—6, anul 1964, pag. 533 și următoarele.

³⁰ Biblioteca Academiei R.S.R. manuscrise, LXVI, 102.

Aceste privilegii au fost acordate școlii sătești din Șuța și de domnii următori, dându-se posibilitatea ca școala să poată funcționa mult timp, fiind menționată în documente pînă la 24 septembrie 1819³¹.

Deși în secolul al XVIII-lea școlile erau încă rare, înființarea lor era de un real folos, răspîndirea unor sumare cunoștințe corespundea unui proces logic de dezvoltare a societății din acea vreme. La aceste școli erau primiți toți copiii care voiau să învețe carte, și datorită acestui fapt a constituit un element progresist, care a contribuit la dezvoltare societății, la apariția și dezvoltare orînduirii capitaliste.

³¹ N. Cazacu, op. cit., vezi și V. A. Urechea, *Istoria românilor*, vol. V, pag. 59 și vol. VIII, pag. 446—447, precum și V. A. Urechia, *Istoria școlilor*, vol. I, pag. 85—87.